

אנרי דה מונטרלאן

שני קטעים מתוך: 'המצורעות'

אנרי דה מונטרלאן (1896-1972) היה מסאי, סופר ומהמחזאים המובילים של תקופתו. מונטרלאן, קלאסיקון מודרני ואסתטיקון, נולד וגדל ליד פאריס, וסולק מהלימודים בתיכון בגלל יחסים הומוסקסואליים. הוא לחם במלחמת העולם הראשונה, נפצע וקיבל את אות הגבורה. אביו, שטען כי מוצאו אריסטוקרטי, היה מלוכני קיצוני שסירב לחבר את ביתו לרשת החשמל והטלפון. לאחר מות הוריו עבר לגור עם סבתו האוהבת ודודיו התמהונים. קווים לדמות האריסטוקרט התמהוני המיזנתרופ שונא הקדמה והרפובליקה הופיעו ברומאן 'הרווקים' (1934). בספר זה (שיצא בתרגום עברי נפלא של יהושע קנז) מתאר מונטרלאן את הסטיות והחולשות האנושיות בהומור מר ובריאליזם מלא חמלה שמושפע מבאלזאק, ולוכד בשנינות את האיוולת מכמירת הלב

שבשקיעתם של בני אדם יחד עם תקופתם ומעמדם. זהו הרומאן היחיד שלו שתורגם לעברית (כן תורגם המחזה 'המלכה מתה' בידי אביבה ברק), אולי בגלל אי-אילו "פשעים" שביצע הסופר: אי-חבירתו למחתרת האנטי-נאצית במלחמת העולם השנייה, מיזוגיניה מסוימת בתיאורי דמויות הנשים בספריו, ובכלל אותה מיזנתרופיה-הומניסטית ששימשה חומר גלם ובעירה מוצלח להפליא אצל כמה מהסופרים הצרפתים, ואצל מונטרלאן עברה זיקוק נוסף. 'הרווקים' זכה בפרס הגדול של האקדמיה הצרפתית, ולאחריו הופיעה 'הנשים הצעירות' (1936-1939), סדרה בת ארבעה רומנים, שזכתה לשבחים רבים ותורגמה ל-13 שפות. הקטעים הבאים לקוחים מתוך 'המצורעות', הרומאן האחרון בסדרת 'הנשים הצעירות'.

מאמצים רבים משקיעים בני האדם במטרה לשחוק את חייהם שעה אחר שעה. מאחר שאינם מסוגלים לעשות זאת בכוחות עצמם, יש להדריכם. כתב עת נוסד לתכלית זו: לבשר לפריזאים, באופן שיטתי, על האירועים

המעניקים להם הזדמנות לבזבז את זמנם. אך כתב-העת הזה הותקן כראוי :
 כשרואים שהוא מנוסח בצורה עניינית, כשרואים שאפשר באמת למצוא
 שם מה שמחפשים, משתוממים על שצרפתים יצרו אותו.
 - יש את "מר פיין הנערץ", אמרה סולאנו', בחוץ, מדפדפת ב"השבוע
 בפריו". מדברים עליו הרבה.
 - סרט אמריקאי! ... את רוצה שאקיא את הארוחה שאכלתי! ... השלמות
 הטכנית בשירות הטמטום, היש פשע גדול מזה נגד הרוח האנושית?
 - מה דעתך על "הצוות הנבחר"?
 - כמה פעמים עליי לומר לך שבשום מחיר לא אלך לראות סרט צרפתי? אין
 אף סרט אנגלי?
 - יש כאן סרט דובר אנגלית: "קשת בענן".
 - נלך לשם.
 הם ירדו מהמונית ליד אולם הקולנוע שברובע מונפרנס, וראשית פנה
 קוסטאל לחרחח את חלון הקולנוע.
 - אהה! זה עושה רושם סנטימנטלי. וכשאנגלי מתחיל להיות סנטימנטלי!
 אני צריך לדעת קצת פרטים על הסרט.
 הוא ביקש מהקופאית לתת לו לעיין בתוכניה.
 - קנית כרטיסים? שאלה הקופאית.
 - אקנה כרטיסים לפי מה שאראה בתוכניה.
 - תוכניה מקבל רק מי שכבר קנה מושב.
 - אני לא מבקש ממך לתת לי תוכניה, אלא למכור לי אותה.
 - התוכניה לא למכירה, אלא למסירה. תקנה כרטיסים ותקבל אותה. זה מה
 שעושים כולם.
 קוסטאל הזועם הסתובב ויצא, מושך אחריו את סולאנו'.
 - אין אף סרט אקזוטי, לא חשוב איזה? לפחות הנופים יעיבו על העלילה.
 - יש את "הקוסם מסקרמנטו", זה בטח סרט דרום אמריקאי... (כך!) יש את
 "הלילה בוואיקיקי"...
 - נלך לוואיקיקי. נהג! קח אותנו לוואיקיקי.
 הם נסעו לעבר השאנו אליזה. הוא אחז בידה מדי פעם אחיזה קצת
 עוויתית. אך טרם הספיקה המכונית לעצור:
 - לא אמרת לי שהבהמה המטונפת הזאת משחקת בסרט! אה, זה יהיה טוב.
 מחופשת, נעמדת בתנוחות שיבליטו את חיטוביה ביער העד. לא, סולאנו',

חשבי עלי מה שתרצי, אבל זה פשוט למעלה מכוחותיי לראות קופה כזאת במשך שעתיים שלמות. עייני שוב ב"השבוע בפריז". אין אפילו סרט רוסי אחד? אני מבטיח לך שאם יש סרט רוסי נלך לראות אותו, ונישאר עד הסוף!

- "ספני הוולגה", בבולווארים הגדולים.

- זה מה שאנחנו מחפשים!

המכונית יצאה שוב לדרך. סולאנז' זמזמה את הלחץ של "הספנים", כפי שבז'ן היא זמזמה את "סולה מיו". קוסטאל אמר בלבו שבכל אשה שוכנת כרוכיה המחכה להזדמנות להגיח, ומגיחה כאשר היא מהמהמת.

הם ירדו בבולוואר האיטלקים ועיינו בכרזות: כל השחקנים היו צרפתים. זה היה אמנם סרט על נושא רוסי, אך הוא צולם בז'ורואונוויל. היא נעמדה מול כרזה. קוסטאל נעמד מול כרזה אחרת, במרחק כמה מטרים ממנה. הוא שרק לה לבוא, כמו סרסור. "ניכנס?" אמרה סולאנז', שקפצה ממקומה. העייפות הגבירה את תשישות פניה היגעות.

- בשום אופן! ... האספסוף הצרפתי! ... הקבצנים המחופשים לנסיכים רוסיים!

הוא רקע ברגליו. הוא הירבה לרקוע ברגליו – לרקוע ברגליו, פשוטו כמשמעו – כמו תינוקות וכמו מלכי פרס. "נלך לבית קפה", היא אמרה. הפרונקל בישבנה, שטולטל בעת הנסיעה במוניות, הלם בכאב. והיא התעייפה מהאיש הזה, התעייפה עד מוות מגחמות הילד המפונק שלו, אם לא היו שגעונותיו של רווק או אנינותו של איסטניס. ומדייקנותו: פיליאס פוג! ומאפר הסיגריות שלו שהטיל בכל מקום – על המעיל שלה, על הכפפות שלה – כמו גללים מסוג כלשהו. - לא, אמר קוסטאל, נמרץ. לא הסתובבנו בכל פריז כדי להיתקע בבית קפה. נחזור בבולווארים. יש שם בית קולנוע כל חמישים מטר. לבטח נמצא משהו.

היא אחזה בזרועו (מחווה מחרידה: "תפסתי אותך!") והוא שוב לפת את פרק ידה של "העלמה". מגע עורה לא גרם לו הנאה רבה יותר ממגעה של כרית גומי חלקה, אך לו היה נוגע בפרק ידה של כל אחת מבין העוברות ושבות! ... הוא לא התעניין בה כלל: הוא התעניין בעצמו, ובחוקן, בנשים

שאינן שלו. הוא לא אהב את העלמה דנדיו: הוא אהב מצב מסוים של העלמה דנדיו.

שלט מואר של סרט אוסטרי גרם להם לעצור. אך משהתקרבו נוכחו שיש תור – תור ארוך – לפני האשנב. קוסטאל הכריז שהיה צופה בסרט ברצון, אך הוא מסרב בתוקף לעמוד בתור. "מילא לעמוד בתור לתיאטרון, או לקונצרט, אך לא אסכים לעמוד בתור לקולנוע". (ידוע כי ההבחנה בין הסוגים – האציליים, הפחות אציליים וכו' – יקרה עד מאוד ללב הצרפתים).

הם המשיכו ללכת. עצבנותו של קוסטאל מצאה לה פורקן בפרצי צחוק, בבדיחות. אדם שנתן בחייו משמעת, אדם שמאמין שעל כל שעה להניב ידע או מעשה כלשהו, ראו כיצד בזבו שעתיים מזמנו! כן, אין לך אלא לצחוק על זה, אם אין ברצונך להתמלא כעס.

בשדרות בון-נובל הכריז בית קולנוע קטן על סרט רוסי, עם שחקנים רוסיים. אך זה היה קולנוע עלוב, בשלושה פרנק. "הרי לא אוכל לקחת אותך לסרט בשלושה פרנק!" הוא קיווה שתענה: "המחיר חסר חשיבות, אם מצאנו סוף סוף שרט שמעניין אותך". אך היא רק צחקה צחוק קטן, שהביע הסכמה ברורה. גם בה יש אם כך אהבה בזויה ליוקרה ושעבוד בזוי ל"מה שמקובל"!

- נחזור, הוא אמר.

הם שוב ירדו בבולווארים. הדברנות של קוסטאל החמירה: הערב יהיה בלתי נסבל אם לא ימשיך להשמיע בדיחות. כל אמן אמיתי מוצא לרגעים בהצגת הקריקטורה של אישיותו עניין רב ביותר, המשתווה לזה שהוא מוצא באישיותו האמיתית. וברגעים שכאלה עליו לומר, כמו אנשי מרסיי: "עצור בעצמך!" שכן בקרב העם הרוחני ביותר בעולם לא ניתן לסופר לאבד את רצינותו בלי שיאבד את אמינותו, למרות דבריו של ו.ה.:

האולימפוס נשאר גדול גם כשהוא גורם לך לפרוץ בצחוק

הם עברו ליד קולנוע של יומני חדשות בקרבת המדליין:

- טוב, אמרה סולאנז', אולי ניכנס לזה? חדשות זה קליל!

- השעה אחת עשרה וחצי, אמר קוסטאל, שולף את שעונו. והישבן כואב לך: יהיה זה פשע להשכיב לישון את הישבן הזה בשעה מאוחרת. אין שום טעם להיכנס לקולנוע לחצי שעה.

דבריו היו התגלמות כה עילאית של דברי בעל שסולאנז' נשנקה. אה! הוא נועד לכך יותר מכפי שהעלה בדעתו! היא התקדמה בכבודות עוד צעדים אחדים, ואחר קרסה תחתיה. קרסה תחתיה על מדרגת האבן שבתחתית שער הכניסה למדליין.

קוסטאל התיישב לצדה, על אותה אבן. העוברים ושבים, שהיו רבים מאוד בשעה זו, הסבו את ראשיהם והסתכלו בהפתעה בזוג, שלבושו היה אחרי הכל מהוגן, היושב בתוך ההמון, בליל ינואר הקפוא, למרגלות שער הכניסה למדליין, כמו הפרובינציאלים היושבים באפיסת כוחות על מדרגות "התערוכות". שניהם פרצו בצחוק. קוסטאל הסיר את כובעו והחזיקו הפוך בין ברכיו.

- אני מקווה שישליכו לתוכו פרוטה.

חמש פרוטות,

חמש פרוטות,

כדי לסדר לעצמנו דירה!

הם נשאר שם זמן מה. צחוקם דעך, והם חדלו לדבר. סולאנז' החלה לקרוע את "השבוע בפריז" לפיסות קטנות שהניחה בקפדנות על האבן לצדה. קוסטאל אמר בלבו שעליו למנוע בכל מחיר מהערב הזה להפוך למדכדך. הוא קרא בשמחה:

- זו מתנה נאה מאת סופר לילדה! את מבינה, רציתי, כמעט בלי להרהר בכך, לבנות את ערב האירוסים הראשון שלנו כמו סצינה בתיאטרון או בקולנוע. תודי שהבדיחות שלי היו מוצלחות! והנה גם את הצטרפת למשחק! הרעיון שלך להתיישב כאן, האופן שבו ביתרת את "השבוע בפריז", האווירה הסנטימנטלית אחרי האווירה הקומית... נועדנו להתאים זה לזה!

- בהחלט, נועדנו להתאים זה לזה, היא חזרה בשקט.

הוא ליווה אותה בחזרה. כאשר רצה להיפרד ממנה לפני דלת ביתה (הוא לא ליווה אותה עוד עד לקומה שלה; אה! כמה רחוקות היו אותן שיחות שניהלו פעם בקומה הזאת, כאשר נאלצו להדליק את האור בחדר המדרגות שלוש וארבע פעמים), היא שאלה: "באיזה יום ניפגש שוב?" הוא אמד את סוג העינוי שגורמת השאלה הזאת, ששואלים אלה שאינם נחשקים. אה! כמה נעים לעזוב אדם בלי הכורח לקבוע איתו את "הפעם הבאה"!

אחרי שחזר ראה, במראה שמעל הכיור, כתמים אדומים סביב פיו. הוא מחה אותם, והמגבת הוורידה. כך, לא זו בלבד שסולאנו' התאפרה, דבר שעורר בו תיעוב ובוז, היא נותרה ילדותית דיה כדי לקנות אודם בשוק! לנהוג בטיפשות, ולעשות זאת בטמטום שכזה! ובמשך ארבע שעות שלמות היא הניחה לו להתהלך עם האודם הזה סביב שפתיו! או שלא הבחינה בכך, מה שמצביע על טיפשות, או שלא רצתה להעיר לו מחשש להרגיזו, וזה גרוע עוד יותר. "הפה הזה שנתן אלפי נשיקות מבלי שהדבר ניכר. ונשיקה אחת לטושטושיית הזאת הסגירה אותו!" הוא שוב שמע את צחוקה עת דיבר על הקולנוע העלוב, אותו צחוק שהוא סימן ההיכר של הבינוניות, צחוקה של אשה-שלא-הולכת-לקולנוע-בשלושה-פרנק. הוא שוב הבחין בכתם האדום שעל פיו, כשל פצוע מלחמה שהקיא זה עתה דם. והוא הרגיש שהוא עצמו פצוע, פצוע קשה.

רקע: הגיבור, קוסטל, נוהג לנסוע למרוקו, שם יש לו פילגש, ילדה מרוקאית בשם חדיג'ה. כשהוא מגלה שיש לה צרעת, הוא לוקח אותה לרופא צרפתי בשם לובל בבית חולים במרקש ומפקיד בידיו את הטיפול בה. יום אחד הוא מגלה כתם על ידו. הוא בטוח שנדבק בצרעת וממהר לבית החולים במרקש, לפגוש את לובל. קוסטל הוא גבר שמרבה לראות רופאים ולקבל זריקות: הוא נוהג לשכב עם קטינים חולי מין וכבר נדבק פעמים רבות בזיבה ובעגבת.

לובל הרים מהשולחן תצלום רנטגן ובחן אותו מול האור.
- תראה את זה, הוא אמר. למרות הכל, איזה תצלום יפה!
- מה זה? שאל קוסטל, כועס על שלובל יכול להתעניין במישהו אחר חוץ ממנו, ולזנוח אותו מהר כל כך.
- סרטן הקיבה.
- הבחור אבוד?
- ועוד איך! אבל תודה שזה תצלום יפה.

- הרפואה, זה טוב ויפה, אמר קוסטל, מתרחק מעט. להציל! אבל את מה להציל? אם כבר רואים, בפרשה פלילית, מתלונן או נאשם שצדקת עניינו גורמת לנו להתפעם, מיד מתברר שגם הוא, כמו כל היתר, חסר עניין. אותו דבר לגבי החולים; כמה מהם ראויים להירפא? החולים הם סימפטים; האלימות הנגיפית של טיפשותם שוככת; אבל המבריאים, לכל הרוחות! ומה הם כבר יעשו בהם, בחיים המפורסמים שאתה משיב להם?

- אם מנסחים זאת כך! אבל בכל זאת מתעקשים להיאחז בחיים.

- נראה לי שברצח הרפואי קיים בלי ספק פיתוי נורא... פעם, כשהפלגתי בים על סיפון אונייה מיטלטלת, חשבתי שאם היא תטבע, יהיה לי קל יותר למות אם אומר לעצמי שמאה וחמישים איש יאבדו יחד איתי.

- אתה רציני? אמר לובל. הוא חשב שרגשות כאלה לא קיימים אלא אם מבטאים אותם. "לא, לא, באמת, זה לא ילך", הוא הוסיף בחיך. קוסטל ניסה לקשור את עניבתו, ללא הצלחה, כי לא היתה בחדר מראה. "עמוד מול החלון", אמר לובל. אחד התריסים, שהיה סגור בשל השמש הקופחת, נראה מוכסף מאחורי החלון.

- פעם, כששהיתי בעיר אחת, נאלצתי לקבל זריקות מרופא אלמוני. אחרי שלוש זריקות, הבנתי שהרופא הוא קתולי אדוק, חבר במסדר סנט-וינסנט-דה-פול, שמשתתף במיסת לחם הקודש מדי יום ראשון. אני חייב להודות, היססתי אם להמשיך אצלו את סדרת הזריקות.

- אינני מבין...

- כן, אם היה נודע לו שאני אויב מושבע של הקתוליות... הוא היה יכול לשים בזריקות האלה מה שהוא רוצה.

- יש לך דעה מחמיאה על הרופאים ועל הקתולים!

- סנט-פול, כשתיאר תכונה של ישו, הוסיף "שכן הוא ידע מה יש בו באדם". גם אני יודע מה יש בו באדם.

"תאמין לי שלעתים קרובות הרופאים מיטיבים לדעת זאת מאנשי הספרות", אמר לובל וקם ממקומו. זהו, הוא יוביל אותי לדלת, חשב קוסטל. בכל זאת, פרצנו למישור שאפשר להיתקל בו בדברים מהותיים. אבל מה אני מדבר! הוא לא מחבב אותי; וביחסים בין רופא לחולה, צריך להיטפל מעט. אה! איפה הם הרופאים היקרים של דרכי השתן, תמיד כה חביבים, שטפחו לך על שכמך וקראו לך "קשישי" בפעם הראשונה שפגשו אותך, שפלטו ניבולי פה, שליוו אותך לדלת עם הבדיחות הישנות של

צרפת הנצחית: "זו הפעם השלישית?... אילו זו היתה לפחות הפעם השישית או השביעית!" או "לא נותר לך כעת אלא להידבק בזה שוב" (וזאת ידעת רק מפי עוזר מדעי קטן שמרוויח 800 פרנק בחודש, שבפוחו לך את הדלת אחרי שצלצלת בפעמון לא טורח להודיע לך כבר על המפתן: "ברצוני להניח את דעתך תיכף ומיד: התוצאה שלילית!") . עם כל האנשים האלה, המחלה הופכת כמעט למעשה גבורה; יש בשתן-חם משהו שמעלה על הדעת זימון לצבא. אבל לובל הותיר אותו עם התחושה שהוא לא שווה כלום, שהוא ננטש, כפי שחש בצאתו מחדרו של העורך שלו. מאחר שהמחשבה ש"אפשר לשים בזריקות מה שרוצים" הושרשה בו היטב, ומאחר שהפקיד את חדיג'ה בידיו של לובל, הוא שלף את פנקס הצ'קים שלו. "אשמח מאוד אם תסכים לקבל, למען בית החולים..." לפעמים, כשאתה נותן כסף, משהו בך בוכה. לא בגלל הבזבוז, אלא מפני שזה חסר תועלת כל כך.

(מצרפתית: שולי ספיר)